



Església de la Mare de Déu de la Sala

Sant Mateu de Bages

Ubicació

Comarca:	Bages
Lloc/Adreça:	Masia de La Sala. Demarcació de Sant Mateu de Bages
Emplaçament	Carretera BV-3003, prop del km. 11 camí direcció est uns 2,5 km.
Alçada:	575

Coordenades:

Latitud:	41.81834
Longitud:	1.72919
UTM Est (X):	394455
UTM Nord (Y):	4630388

Classificació

Número de fitxa	08229 - 136
Àmbit:	Patrimoni immoble
Tipologia	Edifici
Estil / època:	Medieval Romànic
Segle	XIII
Estat de conservació	Dolent
Notes de conservació:	Estat ruïnós greu. Gros esvoranc a l'absis. Li falta la coberta. El mur exterior s'obre i amenaça de caure.
Protecció	Legal
Tipus de protecció:	BCIN
Europea – Atributs inspire:	National Monument Record – Defensa
Observacions protecció:	BCIN (reg. 1511-MH)
Data aprovació:	dv., 22/04/1949 - 12:00
Número inventari	Sí: IPA 17096; CCAA. 20475
Generalitat i altres inventaris	
Accés	Fàcil

Ús actual:	Sense ús
Titularitat	Privada
Titular:	08229A016000250000MZ
Fitxes associades:	
<u>La Sala</u>	
Autoria de la fitxa	Jordi Piñero Subirana
Data de registre de la fitxa:	dj., 16/02/2017 - 01:00

Descripció

Església romànica, actualment en estat ruïnós, que es troba al costat del mas fortificat conegut com La Sala. Es tracta d'una construcció de dimensions modestes, aixecada al segle XIII. És d'una sola nau capçada amb absis semicircular vers el nord-est, seguint la mateixa orientació de la casa. Actualment el centre de l'absis s'ha esfondrat, però tenia una finestra rematada amb arc monolític apuntat. Hi havia mostres que aquesta part de l'absis havia estat sobrealçada. El portal exterior era a tramuntana, fet obligat per la presència de la casa al costat de migdia. Però avui només en queda un forat a la paret. Era un bonic exemple de romànic tardà format per dos arcs de mig punt adovellats emmarcats per una arquivolta decorada amb un motiu geomètric. L'element més interessant eren els dos capitells, decorats amb motius vegetals i similars als de la galeria oriental del claustre de l'Estany: un romànic tardà, tal vegada de la segona meitat del segle XIII. La nau sembla allargada per la banda de ponent, ja que en aquest costat l'aparell no és de tan bona factura. Els murs són fets amb carreus ben tallats i disposats en filades. A l'interior, la coberta de la nau consistia en un embigat. Ja en els nostres dies, han desaparegut també els capitells de la portalada i altres elements arquitectònics després del procés d'abandonament del lloc en els darrers anys.

Observacions:

(continuació de l'apartat d'història) En un capbreu de 1334 la Sala apareix com un edifici enderrocant que tenia un nom propi que reflectia el seu passat notable: l'Enderrocada. Sembla que, ja en època moderna, la Sala va perdre el seu antic estatus i va funcionar com una masia més convencional. Dels segles XVIII o XIX en són testimoni les diverses tines que, igual com en la majoria d'explotacions rurals, es troben també a la Sala. El conjunt fou abandonat abans de 1966 i, des d'aleshores, alguns elements de l'església van ser espoliats. Pel que fa a l'església, no devia passar de capella rural. Durant molts anys va acollir una imatge d'alabastre, del segle XIV, coneguda com la Verge Blanca. Tenia molta veneració a la parròquia de Sant Mateu, ja que tenia la consideració de patrona. Ja fa anys que aquesta imatge va desaparèixer i no s'ha pogut localitzar. L'edifici va arribar en bon estat fins als nostres dies, però en abandonar-se el lloc ja havia desaparegut un capitell i una columna del portal, i abans de 1970 desaparegué l'altra columna i el capitell, i després les dovelles de l'arcada.

Història

El lloc de la Sala constituïa un nucli important, d'origen molt antic, en aquesta zona estratègica de la serra de Castelltallat. Cal dir que només uns 800 m a l'est hi trobem un possible jaciment ibèric. Les notícies documentals sobre la Sala, però, són escasses. Segons Albert Benet, la casa o domus de La Sala està documentada des del segle XII, però en canvi no s'ha trobat constància de l'església en aquests anys. Molt probablement la casa és anterior a l'església, ja que aquesta no té el portal a la banda de migdia, com és habitual, sinó que pel fer d'haver-hi la casa en aquest costat es va situar a la façana nord. L'estudiós Josep Bastardas sosté la tesi que, a finals del segle X, era una possessió del noble Sal·la qui, segons aquest autor,

dominava la part més oriental de la serra de Castelltallat, coneguda posteriorment com a serra d'Ares o serra de la Sala. El membre més destacat d'aquesta poderosa família fou el fundador del monestir de Sant Benet de Bages. Segons Bastardas la Sala hauria funcionat com un centre administratiu de les possessions d'aquesta família a la zona. Posteriorment les terres haurien passat dels Sala al monestir de Sant Benet de Bages i, a finals del segle X, a Santa Cecília de Montserrat (segons un document que pertany al fons d'aquest monestir). Aquest monestir va ampliar així els seus dominis en aquesta zona amb la possessió d'un ampli territori que, pels volts del segle XIV, era conegut amb el nom de batllia de Cans (BASTARDAS, 2014). Fos quin fos el seu senyor, el cert és que la rellevància de l'edifici i el fet que disposava d'una església denoten sens dubte que aquest era un centre estratègic en el domini d'aquesta zona de la serra de Castelltallat, inclosa dins l'antic terme del castell de Sant Mateu. De l'anàlisi arquitectònica en podem deduir que la base de la construcció actual és obra dels segles XII-XIII (de característiques romàniques) amb refeccions posteriors, tal vegada a partir del segle XV en endavant, però sense gaires canvis estructurals. Un altre fet rellevant és que molt a prop trobem un altra gran casal, en aquest cas gòtic, però de característiques molt similars. Josep Bastardas sosté la tesi que l'Orde del Temple va tenir una presència destacada a la Serra de Castelltallat. Segons aquest estudiós, l'orde tenia possessions al sector de ponent d'aquesta serra (Claret dels Cavallers, Vilalta i Castelltallat) i també més a llevant, concretament en els dos casals de la Sala i ca l'Eloi. Bastardas argumenta que hi ha documentació del seu l'arxiu particular (procedent del mas Bastardas de Fals) que permet afirmar que entorn de l'any 1230 un personatge molt important dins l'Orde del Temple, Bernat de Claret, administrava terres que podrien situar-se a la zona de ca l'Eloi i la Sala. Si aquesta hipòtesi fos confirmada ajudaria a explicar l'existència d'aquests dos grans casals, bastits en la seva estructura bàsica entre els segles XII-XIII, d'arquitectura molt similar i que reflexeixen una tipologia força allunyada de la d'un mas convencional. Un paral·lel en aquesta mena de casal gòtic rural podria ser el de Periques: un convent-granja de la comanda templera de Puig-Reig (PIÑERO, 2011). En definitiva, la Sala i ca l'Eloi podrien formar part d'un complex templer iniciat a la primera època d'aquest orde el qual, segons Bastardas, estaria vinculat als vescomtes de Cardona i a la comanda templera de Granyera (Cervera). Tot i que no es tractaria d'una comanda templera, ja que la documentació no ho avala, a la pràctica funcionaria d'una manera semblant, sota un administrador en la persona de Bernat de Claret. Un altre element que avalaria aquesta hipòtesi és la presència en un petit mas molt proper (el Solarot) d'un gravat amb una creu patent o templera, tot i que la seva datació és incerta. (continua en l'apartat d'observacions)

Bibliografia

BASTARDAS, Josep (2014). De les terres de Domenic als termes de Castelltallat, Fals i Camps. Una visió històrica sobre els dominis senyorials d'aquest territori des de l'època carolíngia fins a l'època moderna (ss. X-XVI). Treball inèdit. BENET, Albert; MAZCUÑAN, Alexandre; JUNYENT, Francesc (1984). "Santa Maria de la Sala", Catalunya Romànica, vol. XI "El Bages", Barcelona, Fundació Enciclopèdia Catalana, p. 454-455. PIÑERO, Jordi (2011). Mapa del patrimoni cultural de Puig-Reig. Fitxa 224 (Periques). Diputació de Barcelona. SITJES MOLINS, Xavier (1961). "L'Art antic a la comarca de Bages. Sta. Maria de la Sala", Bages, núm. 96, Manresa, p. 8. SITJES MOLINS, Xavier (2010). Arquitectura civil medieval al Bages. Centre d'Estudis del Bages, Amics de l'Art Romànic del Bages, Centre Excursionista de la Comarca de Bages, Manresa, p. 19-23.

